

Sprawozdanie z olsztyńskiej części Światowego Kongresu Kopernikańskiego, Olsztyn 21–24 czerwca 2023 r.

21–24 czerwca 2023 r. miała miejsce trzecia (po toruńskiej i krakowskiej) część Światowego Kongresu Kopernikańskiego zorganizowanego z okazji 550. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Czerwcowe obrady odbywały się w Olsztynie w Centrum Konferencyjno-Szkoleniowym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Co ważne z punktu widzenia środowiska archiwalnego, podczas tej części kongresu miał miejsce panel współorganizowany przez Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, który przygotowany i prowadzony był przez prof. dr. hab. Waldemara Chorążyczewskiego oraz dr. Hadriana Ciechanowskiego reprezentujących toruński oddział SAP i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Pierwszego dnia kongresu odbyło się uroczyste otwarcie konferencji. Oprócz przemówień notabli miało miejsce rozstrzygnięcie konkursu na plakat „550. urodziny Mikołaja Kopernika” oraz wykład inauguracyjny, który wygłosił prof. Karl Galle z USA. Tytuł wykładu inauguracyjnego brzmiał: *An Astronomer and His Castles: The Scientist as Public Servant in Copernicus's Era and Our Own*. Podczas niezwykle ciekawego wystąpienia prof. Galle porównał działania i postawy Kopernika jako urzędnika publicznego ze współczesnymi normami w tym zakresie. Cała opowieść osnuta była wokół kolejnych zamków, na których Kopernikowi przyszło żyć i pracować. Ponadto profesor przekazał na ręce rektora UWM nasiona pochodzące z tzw. drzewa księżycowego. Wyrosło ono z nasion, które misja Apollo 14 zabrała w kosmos. Prof. Galle zwrócił się z prośbą o ich zasadzenie na terenie kampusu jako symboliczne upamiętnienie wielkiego astronoma. Pierwszy dzień kongresu zakończył się koncertem oraz uroczystą kolacją.

Właściwa część obrad miała miejsce drugiego dnia olsztyńskiej części kongresu. Odbyły się wówczas sekcja plenarna *Młodość i edukacja Mikołaja Kopernika*, sekcja biograficzna *Mikołaj Kopernik – życie i działalność* podzielona na panele: *Kopernik na Warmii. Życie i działalność publiczna*, *Mikołaj Kopernik jako archiwista, sekretarz i zarządca dóbr*, *Different faces of Nicolaus Copernicus*

(on the creation) oraz panel dyskusyjny *Odkrycie grobu Mikołaja Kopernika – fakt medialny czy fakt naukowy?*, a także sekcja muzealno-konserwatorska i sekcja doktorancko-posterowa.

Stowarzyszenie Archiwistów Polskich zaangażowane było w organizację panelu *Mikołaj Kopernik jako archiwista, sekretarz i zarządca dóbr* i to właśnie tej części poświęcona zostanie uwaga w niniejszym sprawozdaniu. Panel otworzyli prof. Waldemar Chorążyczewski oraz wiceprezes SAP dr hab. Wiesław Nowosad, prof. UMK. Moderatorem pierwszej części był dr Hadrian Ciechanowski.

Pierwszy referat wprowadzający w tematykę obrad pt. *Biurokratyczne zajęcia Mikołaja Kopernika* wygłosił prof. dr hab. Waldemar Chorążyczewski, który naświetlił różne aspekty pracy astronoma jako sekretarza biskupa Łukasza Watzenrodego, kanclerza kapituły warmińskiej i administratora dóbr kapitulnych oraz wynikające z tych ról związku kanonika z archiwistyką i pracą kancelaryjną.

Następnie wystąpiła dr Clarinda Calma, która w imieniu swoim oraz dr. Georga Borskiego z De Rebus Foundation przedstawiła referat *Building a Digital Databases of Nicholas Copernicus's Annotations*, w którym zaprezentowała założenia, budowę oraz przyszłe plany dotyczące tytułowej bazy danych adnotacji dokonywanych w książkach przez Mikołaja Kopernika.

Trzecie wystąpienie w sesji przedpołudniowej również dotyczyło pamiątek oraz materiałów związanych ze słynnym astronomem. Dr Mateusz Superczyński oraz dr Michalina Duda z Archiwum Państwowego w Toruniu przygotowali bowiem wystąpienie pt. *Kopernikana w Archiwach Państwowych*. Tytułowy problem zaprezentowany został przez dr. Superczyńskiego, który przybliżył zebranych wyniki projektu realizowanego przez archiwa państwowe z okazji rocznicy urodzin astronoma. Obok pozostałości po Koperniku szeroko prezentowane były także materiały archiwalne, które powstały w związku z funkcjonowaniem biskupiego sekretarza w kulturze, stawianymi mu pomnikami oraz kolejnymi rocznicami jego urodzin i śmierci.

Przedostatnie wystąpienie pt. *Rozważania o najnowszych badaniach w Polsce dotyczących dyplomatyki z okresu życia i działalności Mikołaja Kopernika* wygłosił dr hab. Janusz Grabowski, prof. AGAD. Choć wystąpienie to było tylko luźno powiązane z osobą astronoma, to z pewnością stanowiło ważny głos w zakresie badań i edycji źródeł z czasów jego działalności. Na kolejnych przykładach prof. Grabowski przedstawił najważniejsze osiągnięcia i problemy dotyczące tej gałęzi działalności naukowej z ostatnich lat oraz wskazał dalsze plany i perspektywy w zakresie edycji źródeł.

Jako ostatni z referatem pt. *Dokumentacja w administrowaniu dobrami ziemskimi w okresie staropolskim* wystąpił dr hab. Krzysztof Syta, prof. UMK.

Nawiązując do roli Kopernika jako administratora dóbr Kapituły Warmińskiej, kompleksowo i wielostronnie przedstawił problem kształtu i znaczenia dokumentacji powstającej jako produkt uboczny w działalności zarządczej w okresie staropolskim.

Po przedstawieniu wszystkich referatów odbyła się dyskusja koncentrująca się głównie wokół problemów związanych z edytorstwem źródeł oraz projektu przedstawionego przez dr Calme. Nie zabrakło oczywiście pytań także do innych referentów, niemniej te dwa zagadnienia najmocniej rozpalili zgromadzonych na sali badaczy, z których wielu w swojej działalności badawczej zajmowało się m.in. dyplomatyką i edytorstwem. Dodać warto, że chociaż referenci byli wyjątkowo zdyscyplinowani pod względem czasu wystąpień, to dyskusja znacznie wykroczyła poza wyznaczony na nią czas.

Druga sesja, odbywająca się po przerwie obiadowej, prowadzona była przez prof. Waldemara Chorażyczewskiego. W tej części pierwszy referat wygłosiła dr Anna Żeglińska z UG. Wystąpienie pt. *Akta prawno-majątkowe i rejestry dóbr w zasobach pruskich archiwów rodowych (do 1568 r.)* w znacznej mierze korespondował z problemami przedstawionymi przez prof. Sytę. Referentka zaprezentowała akta prawno-majątkowe i rejestry dóbr, będące świadectwem biurokratyzacji życia gospodarczego, które przetrwały w archiwach rodów żyjących i działających w bezpośrednim sąsiedztwie Warmii.

Następnie dr hab. Halina Dudała, prof. UP wystąpiła z referatem pt. *Kultura archiwalna nowożytnych klasztorów żeńskich w Polsce – rekonosans badawczy*. Na przykładzie tzw. „skrzyni na trzy klucze”, stanowiącej do dziś archiwum krakowskiego klasztoru Karmelitanek Bosych, prof. Dudała przedstawiła zagadnienie trwania i kultywowania pamięci przez siostry zakonne żyjące we wspólnocie zamkniętej. Zaprezentowane wyniki badań były bardzo ciekawym przykładem długiego trwania pewnych koncepcji oraz tego, jak wrastały one w tradycję danej wspólnoty.

Trzeci referat pt. *XVI-wieczne kancelarie i archiwa Prus Królewskich – rekonosans badawczy* wygłosił dr hab. Wiesław Nowosad, prof. UMK, który omówił powstawanie, zawartość i znaczenie istniejącej obecnie pozostałości aktowej po archiwach rodowych z terenu Prus Królewskich. Wystąpienie to w sposób znakomity uzupełniało obraz kultury dokumentacyjnej malowany wcześniej przez prof. Sytę i dr Żeglińską.

Ostatnie wystąpienie w panelu zaprezentowane zostało przez dr. hab. Pawła Guta, prof. USz, który przedstawił referat pt. *Czy zespół Kapituła Katedralna w Kamieniu Pomorskim w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie jest kamieńskim archiwum kapitulnym? Z dziejów archiwotwórczych zespołu*. Było to bardzo ciekawe studium przypadku powikłanych losów akt, które niekiedy przez wiele lat stanowić mogły nierozwiązywalną dla archiwistów zagadkę.

Również druga część panelu zakończyła się ożywioną dyskusją, która w części stanowiła kontynuację dyskusji rozpoczętej w pierwszej części obrad. Niestety, ze względu na napięty program musiała ona zostać przerwana i przeniesiona w kuluary podczas zwiedzania olsztyńskiego zamku i uroczystej kolacji.

Trzeciego dnia kongresu uczestnicy spotkali się na Zamku Biskupów Warmińskich w Lidzbarku Warmińskim, gdzie najpierw odbyło się zwiedzanie z przewodnikiem, a następnie miały miejsce dwa panele naukowe (dyskusyjne) stanowiące część sekcji biograficznej *Mikołaj Kopernik – życie i działalność*. Pierwszy panel zatytułowany został *Mikołaj Kopernik w Lidzbarku Warmińskim – młodość i praca*, drugi natomiast *Mikołaj Kopernik jako prawnik*. Z archiwalnego punktu widzenia szczególnie ciekawy był drugi z paneli. Zasadniczo bowiem dyskutanci, omawiając działalność Kopernika jako prawnika, skupiali się na tych samych problemach, które poruszane były w panelu współorganizowanym przez SAP. Następnie uczestnicy kongresu pojechali do Fromborka, gdzie odwiedzili zespół katedralny, wysłuchali koncertu organowego w archikatedrze oraz zjedli kolację.

Ostatni dzień obrad stanowił podsumowanie i rozwinięcie wniosków wynikających z obrad prowadzonych w poprzednich dwóch dniach. Najpierw miał miejsce panel dyskusyjny pt. *Różne oblicza Mikołaja Kopernika*, a następnie sesja plenarna, której jednym z elementów było przedstawienie wniosków wynikających z poszczególnych sesji i paneli. W imieniu prowadzących panel archiwalny wniosek przedstawił dr hab. Adam Szweda, prof. UMK, który czynnie uczestniczył w przygotowanych przez SAP obradach.

Podsumowując, należy stwierdzić, że obrady w panelu *Mikołaj Kopernik jako archiwista, sekretarz i zarządca dóbr* cieszyły się dużą popularnością wśród naukowców biorących udział w kongresie, w tym także niezwiązanych z archiwistyką. Oprócz niezwykle ciekawych i gorących dyskusji warto także jeszcze raz podkreślić, że ustalenia poczynione podczas panelu organizowanego przez SAP były zbieżne ze spostrzeżeniami prezentowanymi przez przedstawicieli nauk prawnych. Wydaje się zatem, że jest to bardzo ciekawe i stosunkowo niewyeksplorowane pole badawcze, dające możliwość dalszego poznawania życia Mikołaja Kopernika. Jednocześnie jest to także szansa na badania interdyscyplinarne, agregujące wiedzę archiwistów, historyków, prawników oraz administratywistów.

Olsztyńska część Światowego Kongresu Kopernikańskiego zasługuje na uznanie także jako całość. Wszystkie sekcje i panele prezentowały wysoki poziom merytoryczny i wносиły nowe elementy w stosunkowo dobrze poznane już życie astronoma. Na wysokości zadania stanęli także organizatorzy, którzy zapewnili uczestnikom komfortowe warunki do obradowania

oraz prowadzenia dyskusji, zarówno w trakcie paneli, jak i w kuluarach. Z niecierpliwością należy zatem oczekiwać publikacji referatów w wydawnictwie pokonferencyjnym, gdyż z pewnością przyniosą one nowe i ciekawe ustalenia, tak z archiwalnego, jak i czysto historycznego punktu widzenia.

Hadrian Ciechanowski
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Cykl prelekcji „Archiwa w oczach użytkowników”, Przemysł, wrzesień 2023

We wrześniu 2023 r. przemyski oddział Stowarzyszenia Archiwistów Polskich wraz z Towarzystwem Przyjaciół Nauk w Przemysłu zorganizował cykl prelekcji *Archiwa w oczach użytkowników*. Partnerem wydarzenia było Archiwum Państwowe w Przemysłu. Prelekcje odbywały się w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu przy ul. T. Kościuszki 7. Cykl to trzy wykłady przygotowane przez badaczy i użytkowników archiwów w Austrii, Słowacji i Rumunii. Ich celem było zaprezentowanie i omówienie struktur i działalności sieci archiwów gromadzących polonika, a także przedstawienie doświadczeń osób prowadzących w nich badania. Ponadto jeden z prelegentów omówił i przedstawił archiwa społeczne działające obecnie na Podkarpaciu.

7 września dr Kamil Ruszała przedstawił temat *Austriackie Archiwum Państwowe (Österreichisches Staatsarchiv) i sieć archiwów w Austrii w praktyce badawczej*. Prelegent, adiunkt na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, od lat prowadzi badania w austriackich archiwach, a ich owocem są m.in. publikacje: *Galicyjski eksodus: Uchodźcy galicyjscy podczas I wojny światowej w monarchii Habsburgów*, Kraków 2020; *Sztuka w mundurze: Krakowski Oddział Grobów Wojennych*, Kraków 2022; *Postwar Continuity and New Challenges in Central Europe, 1918–1923. The War That Never Ended*, Routledge 2022; *Intellectuals and World War I. A Central European Perspective*, Kraków 2018.

Doktor Ruszała omówił strukturę archiwum, w którego skład wchodzi pięć jednostek mających status oddziałów, choć nominalnie noszących nadal nazwę archiwum. Są to: Archiwum Wojny, Ogólne Archiwum Administracji,